יותר מטיפול באיראן ועזה: זו המשימה החשובה ביותר של ראש המל"ל החדש

written by ד"ר אל"מ במיל' חנן שי | 07.06.2026

החלפת ראש המל"ל נתפסת לעיתים קרובות כחילופי גברי מנהליים שגרתיים. אולם דווקא לאחר שנות משברים ביטחוניים, מדיניים וחברתיים, היא מהווה הזדמנות נדירה לבחון מחדש את יסודות ניהול הביטחון הלאומי של ישראל.

מאז הקמת המדינה גובשה תפיסת הגנה לאומית ברורה יחסית, אך שלושה נדבכים יסודיים מעולם לא עוגנו במסמכי יסוד סדורים: ייעודה של מדינת ישראל, ערכיה, ותפיסת הביטחון הלאומי. כתוצאה מכך, ישראל פועלת זה כמעט שמונים שנה ללא מצפן אסטרטגי-מוסרי מוסכם שמגדיר לאן היא שואפת, מהם הערכים שמנחים אותה, וכיצד יש לבחון את פעולת כלל מערכותיה. החלפת ראש המל"ל היא הזדמנות לגיבוש שלושה מסמכי יסוד משלימים אלו, שכן רק לאחר ניסוחם ניתן יהיה לגזור מדיניות לאומית, אסטרטגיות ממשלתיות, סדרי עדיפויות תקציביים והערכות מצב לאומיות כוללות.

ייעוד המדינה – הנקודה שממנה הכול מתחיל

הדיון על ביטחון לאומי מתחיל בדרך כלל באמצעים – צבא, כלכלה, טכנולוגיה, יחסי חוץ – אך שוכח את השאלה היסודית: לשם מה קיימת מדינת ישראל? מגילת העצמאות, בהובלת בן-גוריון, נותנת לכך תשובה ברורה בקביעה כי המדינה תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל. המדינה אינה רק מקלט פיזי לעם היהודי, אלא כלי למימוש ייעודו ההיסטורי והמוסרי, כביטויו של ישעיהו – להיות "אור לגויים".

תפיסה זו אינה נחלתו הבלעדית של בן-גוריון, וקיים סביבה קונצנזוס רחב בהרבה מכפי שנהוג לחשוב כיום. בנימין זאב הרצל ראה בציונות מפעל תרומה אוניברסלי, ברל כצנלסון הדגיש את החידוש התרבותי-מוסרי, זאב ז'בוטינסקי דיבר על תוכן תרבותי עמוק לצד "קיר הברזל", הראי"ה קוק ראה בתחיית ישראל תהליך רוחני-מוסרי, ואפילו החזון איש שיתף את ההנחה בדבר ייעוד היסטורי רחב. כולם ראו במדינה מכשיר למימוש ייעודו ההיסטורי של העם היהודי, ולא רק מסגרת ניהולית ניטרלית. בהתאם לכך, ראוי להגדיר כי ייעודה של מדינת ישראל הוא להיות אור לגויים באמצעות הקמת חברת מופת המושתתת על חזונם המוסרי של נביאי ישראל.

ערכיה של מדינת ישראל

אם הייעוד מגדיר את היעד, הרי שהערכים מגדירים את הדרך. מגילת העצמאות וחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו קובעים ערכים בסיסיים כמו חירות, צדק, שלום, ומדינה יהודית ודמוקרטית

 אך מעולם לא גובש מסמך יסוד שמבהיר את משמעותם השיטתית. החלל שנוצר התמלא בפרשנויות, לעיתים סותרות. הפרשנות הליברלית-מערבית תרמה תרומות חשובות, אך היא מתנגשת לעיתים עם המסורת היהודית בנקודה מרכזית: היהדות מניחה אמת אובייקטיבית ועקרונות מוסריים מחייבים, בעוד הרלטיביזם הליברלי רואה בערכים תוצר של העדפות אנושיות והסכמות.

לכן מוצע לגבש מסמך יסוד נפרד תחת הכותרת "ערכיה של מדינת ישראל". מסמך זה יפרש את הערכים שבמגילת העצמאות, יצורף כנספח אליה, ויוטמע במערכת החינוך ובמוסדות המדינה כדי שיהווה את מצפנה המוסרי הרשמי של המדינה.

תפיסת הביטחון הלאומי מול תפיסת ההגנה הלאומית

ביטחון לאומי אינו זהה להגנה לאומית. בעוד שההגנה עוסקת במענה פיזי ישיר מפני איומים צבאיים, הביטחון הלאומי רחב בהרבה ועוסק ביכולתה של האומה להתקיים, להתחדש, להתפתח ולהגשים את ייעודה לאורך זמן בכל ממדי העוצמה: המדיני, החברתי, הכלכלי, החינוכי, הדמוגרפי והטכנולוגי. בן-גוריון תמצת את תפיסת הביטחון הלאומי בשתי מילים: חלוציות והגשמה תמידיים. חלוציות פירושה זיהוי אתגרים, פריצת דרכים והעזה; הגשמה פירושה התמדה במימוש עד להפיכת החזון למציאות. עיקרון זה הנחה את ראשית הציונות והמדינה.

במאה ה-21 החזיתות אמנם השתנו אל עברי ההייטק, המדע, האנרגיה, האתגרים החברתיים והיוזמות האזוריות כמו הסכמי אברהם, אך העיקרון נותר בעינו: ביטחון לאומי הוא היכולת המתמשכת לזהות חזיתות חדשות ולממשן.

בתחום ההגנה הלאומית הותיר בן-גוריון מורשת ברורה שלפיה ישראל אינה מגינה על עצמה על אדמתה, ומכאן נגזרו עקרונות של יוזמה, העברת הלחימה לשטח האויב, הכרעה מהירה והסרת איומים. אולם בשנים האחרונות חל שינוי הדרגתי לצבא של הרתעה, הכלה ושחיקה שינוי שהתרחש ללא דיון לאומי מסודר. תפיסה זו תרמה לרצף מלחמות התשה, שהגיעו לשיאן ב-7 באוקטובר, ולקושי המבצעי להשיג הכרעות. שינויים אסטרטגיים דרמטיים כאלה חייבים להיות תוצאה של דיון מודע, ולא של סחף ארגוני.

תפקידו האמיתי של המל"ל

בניהול תקין של מדינה, הסדר המושגי חייב להיות ליניארי וברור: ייעוד המדינה מוביל לניסוח ערכי המדינה, מהם נגזרת תפיסת הביטחון הלאומי, שמתוכה מתווים מדיניות לאומית ואסטרטגיות. אלו מתורגמות לתקציבים ולביצוע, ונבחנות ברצף על ידי הערכת מצב לאומית מתמשכת. תפקידו של המל"ל בשרשרת הזו אינו רק לתאם תוכניות בין משרדי הממשלה השונים, אלא לשמש המעריך הלאומי של מדינת ישראל.

לשם כך יש להחזיר את ההבחנה המקצועית הברורה בין הגופים: בעוד שאמ"ן אמון על הערכת המודיעין והרמטכ"ל על הערכת המצב הצבאית, המל"ל נדרש לספק את הערכת המצב הלאומית הכוללת.

המל"ל אינו "מטכ"ל נוסף". תפקידו לבחון האם פעולות צה"ל תואמות את המטרות המדיניות והלאומיות, בעוד הסמכות המקצועית הצבאית נשארת במלואה בידי הרמטכ"ל. משום כך, איוש המל"ל צריך להשתנות ולהכיל לא רק אנשי צבא וביטחון לשעבר, אלא גם היסטוריונים, הוגי אסטרטגיה, אנשי רוח ומומחים בשאלות של ייעוד ומשמעות.

סיכום והמלצות

המבחן האמיתי של ראש המל"ל הנכנס אינו מסתכם רק בטיפול השוטף באיראן, בעזה או בלבנון, אלא ביכולתו להוביל את גיבוש שלושת מסמכי היסוד החסרים: ייעוד, ערכים, ותפיסת ביטחון לאומי.

רק בדרך זו יוכל המל"ל למלא את ייעודו המקורי כמתכלל העליון של המעשה המדינתי וכמעריך הלאומי של ישראל. אם יסמן זאת כמטרתו ויצליח בה, החלפת ראש המל"ל הנוכחית לא תהיה עוד חילופי גברי שגרתיים, אלא תחילתו של סדר חדש והכרחי בניהול הביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 07 ליוני 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.